

„Verili mnohi,
ale pre kariéru
gestapáka sa
rozhodlo len málo
ľudí. Prečo práve
on?“

Martin Pollack

Smrt' v bunkri

Správa o mojom otcovi

absynt
prekliati/reportéri

~~absynt~~

Martin
Pollack
Smrt' v bunkri
Správa
o mojom
otcovi

Preklad: Michal Hvorecký

Prekliati reportéri
Absynt 2017

Copyright © Paul Zsolnay Verlag Wien 2004
All rights reserved.

Translation © Michal Hvorecký
Cover Art © Pavlína Morháčová

ISBN 978-80-89876-77-8

1.

Na jar roku 2003 som spolu s manželkou odcestoval do Južného Tirolska, do Brennerského priesmyku. Hľadal som bunker, v ktorom pred päťdesiatimi šiestimi rokmi našli môjho mŕtveho, zastreleného otca. Chcel som lepšie pochopiť okolnosti jeho smrti a porozumieť dôvodom, ktoré ho do tejto spolkovej krajiny priviedli. Pátranie som roky odkladal, možno aj z podvedomého strachu, že pri rešerši naďabím na skutočnosti, ktoré prekonajú moje najhoršie predtuchy. Od začiatku som si totiž jasne uvedomoval, že krutá smrť znamenala koniec života, v ktorom násilie zohralo významnú úlohu.

V kaviarni na námestí v Gossensassi (po taliansky Colle Isarco) sme si dohodli stretnutie s mužom, ktorý prisľúbil, že nám bunker pomôže nájsť. Umelec Peter Kaser skúma okrem iného talianske obranné opevnenia v brennerskom pohraničí. Jeden z bývalých bunkrov dokonca premenil na kultúrne centrum a organizuje v ňom rozličné performancie či inštalácie. Prezradil nám, že na talianskej strane Brenneru stojí až päťdesiat takýchto bunkrov a pevností, ktoré dal v rokoch 1936 až 1942 vybudovať Mussolini: Sbarramento di Brennero, Brennerská hrádza na obranu pred Rakúskom a Nemeckom. Z vojenského hľadiska zostali napokon tieto opevnenia bez využitia. Domáci, ktorých sme sa opýtali, si na mŕtveho z bunkra pamätali, pretože o prípade sa kedysi veľa hovorilo. Nikto však nevedel, kde presne sa zločin odohral. V oblasti sa nachádza množstvo bunkrov, hovorili ľudia, a stalo sa to už tak dávno!

Napokon sme náhodou natrafili na ružolíceho starca s oválnou tvárou, ktorý nás nasmeroval správne. Prezradil, že býva neďaleko bunkra a otec mu v detstve o náleze zabitého človeka rozprával veľmi často. Tragická udalosť vzbudila v priesmyku veľký rozruch napriek tomu, že obyvateľstvo krátko po vojne preferovalo mlčanie. Pán sa spočiatku zdráhal, bránil sa. Otec mu totiž zakázal o tejto udalosti hovoriť, pretože pri chúlостivých záležitostiach sa človek ľahko popáli. Pri rozprávaní sa zlomyseľne zasmial, ako dieťa, ktoré druhých rado udržiava v napätí. Peter Kaser mu však nedal pokoj, až kým sme z neho opis trasy konečne nevymámili.

Do cieľa sme dorazili po úzkej vozovke, ktorá viedla paralelne s diaľnicou. Bolo to na dohľad od brennerskej autobusovej stanice. Z autostrády k nám doliehalo hučanie áut, ktoré sa približovali a zasa vzdäľovali, hluk ešte zosilňovali skalné steny priesmyku. Neďaleko cesty sa nachádzal kúsok rovnej plochy, močaristá lúka, za ktorou sa v prudkom svahu tiahol les, smreký a smrekovce, zriedkavejšie aj jelše a brezy. Po niekoľkých krokoch sme narazili na hrdzavý ostnatý drôt, ktorý sa ukrýval medzi hustými listami boľševníka obrovského a trsmi bodliakov. Vyzeral, akoby bol súčasťou tejto bujnej vegetácie. Ideme dobre, vyhlásil Peter Kaser, blízko bunkra sa vždy nachádza ostnáč. Vyhli sme sa vysokej žihľave, tmavým ostrovom v jasnozelenom rastlinstve, a každým krokom sme z hustého podlažia prebudili mraky drobných komárov. Chudý, dohneda opálený muž na náprotivnej strane kopca mocnými švihmi kosil strmú lúku a jeho telo sa lesklo od potu. Vyzliekol si bielu košeľu a položil ju na okraj poľany, takže z diaľky vyzerala ako silueta psa. Pri lese, medzi smrekmi, vybledol na čiernej plechovej tabuli dvojjazyčný nápis *Proprietà Militare Accesso vietato. Militäreigentum Zutritt verboten.* (Armádny majetok. Vstup zakázaný.)

Prišli sme k nízkemu obrastenému kamennému múru, za ktorým sa čnel skalný výklenok. Zbadal som vertikálnu medzeru: mierne pootvorené dvere šikovne prekryté vrstvou zelenej pokrčenej sklenej vaty, ktorá pri zbežnom pohľade vyzerala ako skala. Dvere sa dali otvoriť nečakane ľahko. Skoro akoby sme vstupovali na nejakú strašidelnú dráhu, no my sme sa nachádzali vo voľnej prírode, na kraji husto zalesnenej strminy. Ocitli sme sa v malej miestnosti, dvakrát dva metre. Vlhké betónové steny zarástli machom a strop takisto pokrývala vrstva sklenej vaty. Na priečelí zelené železné dvere zosilnené mrežami, vo výške očí priezor. Zamknuté, dokonca hasprou. Stáli sme pred bunkrom, v ktorom sa 6. apríla 1947 našlo telo môjho otca.

Predierali sme sa lesom a dúfali, že nájdeme iný vchod. Peter Kaser vysvetlil, že väčšina vojenských bunkrov mala z bezpečnostných dôvodov dva vchody. Kĺzali sme sa po strmej zemi husto pokrytej ihličím. Museli sme sa pridržovať nízkych konárov, aby sme nepopadali. Ukázalo sa, že v tmavej zalesnenej vyvýšenine, desať metrov nad vchodom, podzemný obranný systém pokračuje. Zo zeme mierne vytrčal betónový kruh so zhrdzaveným krytom a zamrežovaným priezrom, z ktorého sa šírila plesnivá vôňa. Rozhľadňa. Z pozície sa kedysi dalo dovidieť na celý priesmyk až po rakúsku hranicu, no dnes už výhľadu bránili vysoké smrek. Neďaleko sme zbadali ďalšiu pozorovateľňu. Neskôr sme v jednej knihe o opevneniach v Brennerskom priesmyku objavili plán bunkra označeného ako Opera 2, Dielo 2, bunker strednej veľkosti vybavený dvoma guľometmi a pancierovou päťou. Druhý vchod sme nenašli, len starý, zarastený chodník prehradený krovinami a stromami. Vzdialenosť od vozovky ku vchodu do bunkra bola hádam tridsať-štyridsať metrov, strmo dolu cez les. Určite nebolo ťažké nepozorovane sem dovliecť bezvládne ľudské telo. Otcu pravdepodobne zastrelili hore na ceste.

Mŕtvolu našla v jednu nedeľu manželka talianskeho železničiara, ktorá sa s mužom a synom vybrala na prechádzku do Albergo Al Lupo, do brennerského Wolfa, čiže do hostinca U vlka. Chlapec zbadal medzi stromami čosi zvláštne. Možno zostali dvere pripomínajúce skalú trochu pootvorené. Prebrodil sa cez hlboký sneh, aby záhadu vyriešil, a mama ho nasledovala.

Nevieme, prečo sa žena v tom okamihu rozhodla zamieriť k bunkru, či zo zvedavosti, alebo preto, že sa vzduchom napriek zimnému chladu šíril pach rozkladu. Rovno za vstupnými dverami objavila telo. Karabinieri povolaní na miesto činu okamžite skonštatovali, že išlo o vraždu. Mŕtvola s dvoma strelnými ranami v hlave a jednou v hrudi tu zjavne ležala už dlho. Pred vchodom sa našlo zopár drobností a osobné doklady, ktoré pravdepodobne patrili zavraždenému. Bol tam aj preukaz pre Volksdeutsche, cudzincov nemeckej národnosti, na meno Franz Geyer, robotník zo slovinskej dediny Krško, v nemčine Gurkfeld. Peniaze ani cennosti sa nenašli. Už pri prvej obhliadke tela sa vynorili pochybnosti o identite mŕtveho. Muž mal na vnútornej strane ľavého predlaktia drobné tetovanie a na tvári jazvy, známe zo šermiarskych súbojov akademických spolkov nazývaných buršenshafty. Toto nemohol byť robotník. Polícia v Innsbrucku potvrdila podozrenie, že preukaz je falošný. Mŕtvy nebol Nemec z Gurkfeldu, ale Rakúšan a SS-Sturmbannführer Dr. Gerhard Bast. Narodil sa 12. januára 1911 v juhoslovanskom Gottschee (Kočevsko) a žil v dolnorakúskom Amstettene. Podľa spolkového policajného veliteľstva v Linzi šlo o hľadaného vojnového zločincina, ktorý v meste dlhší čas velil gestapu. Môj otec.

Niekoľko týždňov po náleze mŕtvoly navštívil vyšetrovateľ moju starú mamu v Ofteringu, v dedinke pri Linzi, kam spolu s mužom utiekla zo strachu pred Rusmi. Oftering ležal v americkej okupačnej zóne. Policajt sa opýtal, či stará

mama vlastní fotografiu svojho syna Gerharda, pretože ju potrebujú pri identifikácii obete vraždy. Vtedy sa starká dozvedela, že jej syn sa stal v priesmyku Brenner obeťou lúpežného prepadnutia. Stará mama však fotografiu nemala, preto ju policajt vyzval, aby s ním išla do Južného Tirolska a mŕtveho identifikovala. Keď dorazili do cieľa, zistili, že telo už medzičasom pochovali. Karabinieri ju vyzvali, aby totožnosť muža potvrdila podľa fotografií. Odmietla. Vyhlásila, že na zábery sa pozrieť nemieni. Karabinieri sa opýtali, či mal syn na tvári, na ľavom líci, dve jazvy. Áno, zo šermiarskych súbojov, potvrdila. Stará mama rozpoznala aj niektoré predmety zo synovej pozostalosti: plniace pero, hodinky a malý modrý zápisník viazaný v umelej koži, do ktorého si zapisoval trasy svojich turistických výletov. Na prvú stranu napísal kurentom, nemeckým novogotickým písmom, svoje meno a poznámku: „začiatok 1. januára 1937“. Tieto informácie a indície talianskym úradom stačili, a tak mohli vystaviť úmrtný list. V dokumentoch sa neskôr uvádzalo, že mŕtveho identifikovala matka, ktorá sa však definitívnemu potvrdeniu vzoprela. Starká zotrvala v presvedčení, že nebola očitou svedkyňou synovej smrti a ani ho nevidela mŕtveho. Akoby sa silou-mocou držala – napriek zjavným faktom – márneho zvyšku nádeje, že osudné udalosti v Brenneri sa raz objasnia ako tragická zámena osôb.

Na cestu s manželkou do Južného Tirolska som si vzal aj fotografiu hrobu, do ktorého v apríli 1947 na brennerskom cintoríne mŕtveho pochovali. Drobná vyvýšenina zo surového kameňa s bielou tabuľou, na ktorú okrem mena, dátumu narodenia a smrti uviedli aj vierovyznanie. Evanjelické. Po prehliadke bunkra sme zašli na malebný malý cintorín, ktorý sa rozprestieral okolo katolíckeho kostola. Len niekoľko desiatok hrobov, viac sa medzi vysoké múry, ktoré chránili cimiter pred hlukom frekventovaného pohraničia,

ani nepomestilo. Kostol nesie meno svätého Valentína a jeho románska veža sa hrdo čnie vysoko do oblohy. Na náhrobkoch a kovaných krížoch vidno najmä nemecké mená a zo pár talianskych.

Otcov hrob už neexistuje. Na želanie starej mamy pozostatky v šesťdesiatych rokoch exhumovali a previezli do Amstettenu. Spomínam si na deň, keď rakvu ukladali do hrobu na cintoríne v dolnorakúskom mestečku. Pri tejto príležitosti som v škole dostal voľno a pricestoval som sem z internátu v salzburskom kraji. Doteraz si v mysli vyvolávam nepríjemné pocity, ako som sa pred amstettenskými príbuznými a priateľmi zosnulého musel premáhať, keď sa na mňa dívali nad otvoreným hrobom. Dúfal som, že nik z nich si nevšimne, ako ma oneskorený pohreb necháva chladným.

Na otca sa mi nezachovali žiadne vlastné spomienky. Keď zomrel, nemal som ešte ani tri roky, a predtým som ho videl len párkrát, aj to kratučko. Čosi viem od svojej mamy, ktorá o ňom zriedkavo zvykla rozprávať. Išlo výhradne o neškodné zážitky a nepodstatnosti, akoby si nebola celkom istá, s čím sa mi zdôveriť a čo radšej zamlčať.

2.

Môj otec sa narodil roku 1911 v Gottschee, po slovinsky Kočevje, vo vtedajšej korunnej Krajine. Potomok prišelcov. Pochádzal odinakiaľ. Jeho rodičia žili v stredisku nemeckej menšiny iba pár rokov. Starý otec prišiel roku 1907 z Tüf-feru, mestečka v Dolnom Štajersku, pretože dostal miesto koncipienta v advokátskej kancelárii. Netuším, ako sa ocitol práve v Dolnej Krajine. Právo vyštudoval v Grazi.

Starú mamu, začínajúcu pedagogičku, preložili do Gottschee o rok neskôr na dievčenskú ľudovú školu. V jej rodnom Laibachu, čiže Ľubľane, sa pre Nemky nenašlo dosť pracovných miest. Učiteľka telom i dušou rada vzdelávala deti, no život v Gottschee ju stiesňoval. Svojrázni miestni obyvatelia hovorili nezvyčajnou rečou, starodávnym dialektom. Na cudzincov sa automaticky pozerali s odstupom, aj keď pochádzali len zo šesťdesiat kilometrov vzdialeného Laibachu.

Hlavné mesto korunnej krajiny predstavovalo celkom iný svet. Mestský život. Pestrá spoločnosť. Filharmónia. Nemecké divadlo. Nemecké kasíno. Bály. Laibach/Ľubľana – slovinské mesto, kde Nemci tvorili silnú menšinu a v politike i hospodárstve obsadili významné pozície, čo im, prirodzene, dodávalo sebavedomie.

Bývali sme v Laibachu, hovorievala stará mama. Nikdy by nevyslovila názov Ľubľana, to by považovala priam za zradu. Laibach, naše mesto. Nakupovali sme v našich obchodoch, chodili sme do našich podnikov, stretávali sme iba našich ľudí, čiže Nemcov. Jej otec, Josef Lehner, pracoval v Laibachu

ako mestský tesár. Takisto prisťahovalec. Spolu s manželkou Magdalénou prišli z maďarského Mošonu, po nemecky Wieselburgu, blízko rakúskych hraníc. Donauschwaben, švábski kolonisti v monarchii. Po slovinsky nevedeli ani dcéra, ani moja stará mama. So Slovincami sme kontakty nadväzovali bežne, spomínala, pretože všetci vedeli po nemecky.

V porovnaní s Laibachom vyzeralo Gottschee ako provinčná diera, väčšia dedina, roku 1900 malo iba tritisíc obyvateľov. Železničná trať spájala mestečko s Laibachom, ale inak sa nachádzalo mimo všetkých hlavných dopravných ciest. Napriek tomu, alebo možno práve preto, si tamojší obyvatelia zvykli na pohyb a presuny. Už od stredoveku muži z Krajinky, ako svoje územie s láskou nazývali, putovali od jesene do jari po monarchii ako podomoví obchodníci, najprv s výrobkami z dreva a plátna, neskôr s koreninami a južným ovocím. Obyvatelia obcí roztrúsených po celom nemeckom jazykovom ostrove sa nedokázali užiť výlučne poľnohospodárstvom. Zima v krasovom horskom pásme bývala dlhá a tuhá, pôda neúrodná, každé pole a každá lúka sa museli urputne obrábať lesom navzdory. Koncom devätnásteho storočia sa začalo veľké vysťahovalectvo do Ameriky. Prejavilo sa to aj v Gottschee, ktoré už pred vypuknutím prvej svetovej vojny zažívalo úpadok.

Okrem zámku starého rakúskeho rodu Auerspergovcov a niekoľkých budov ako gymnázium či drevárska odborná škola sa v Gottschee nenachádzali významnejšie pamätihodnosti. Za zmienku stojí azda ešte riečka Rinse, Rinža, ktorá mestečkom preteká v malebnej širokej stuhe a ohraničuje ho z troch strán. Rinža si zaslúži pozornosť aj z iného dôvodu. Lenivý tok – názov pravdepodobne odvodili z nemeckého „rinnender See“, tečúce jazero – pramení asi hodinu cesty nad mestom. O ďalšiu hodinu v perforovanej vápencovej pôde zasa mizne, akoby plnil jedinú úlohu: skrášľovať osídlenie v širokom žľabe.

Stará mama sa v Gottschee nikdy necítila ako doma. Hrozná diera a basta, tvrdila. Obľubovala jednoznačné, nezvratné tvrdenia, nepripúšťala iný názor. Z toho hľadiska zostala vlastne celý život učiteľkou, hoci sa povolaniu venovala len pár rokov. Nikdy mi neprezradila, ako sa so starým otcom spoznali, ale zrejme celkom prirodzene, obaja mladí, slobodní a v malomeste cudzí.

Dedo sa v Gottschee cítil dobre. Občas pri spomienkach na staré časy hovorieval, že by tam bol rád zostal. Vyrástol totiž v oveľa menšej dedine. Od pracovného stola sa zasnene díval na kopce a okolité lesy. Mestečko na Rinži obkolesujú zalesnené hory, ktoré sa naň doslova tlačia, na východe Hornwaldský masív, dnes Slovincami nazývaný Kočevski Rog, na západe Friedrichsteinský les. Starý otec vášnivo poľoval. Mladý právnik Rudolf Bast v Gottschee tejto záľube holdoval naplno. V poľovníckej chalupe v Hornwaldskom masíve strávil veľa dovolenkových dní a týždňov, aj v neskorších rokoch, keď už v Gottschee dávno nebyval, ale dochádzal z rakúskeho Amstettenu, napriek časovo náročnej a únavnej ceste.

Neviem, prečo sa starý otec ešte pred prvou svetovou vojnou so ženou a ročným synom presťahoval do Dolného Rakúska. Možno tušil ďalekosiahle zmeny, ktoré nastali v rokoch 1918 a 1919 po vzniku Juhoslovanského kráľovstva, keď Nemcov z bývalej korunnej krajiny habsburskej ríše vysídľovali a vyhánali.

Starý otec mi v detstve, koncom štyridsiatych a začiatkom päťdesiatych rokov dvadsiateho storočia, v Traunviertli a neskôr v Mostviertli, v dvoch podobných krajoch, o poľovačkách v Gottschee často rozprával. Vandrovali sme po dedinách, po širokých pšeničných a ovsených poliach či po ovocných sadoch so šťavnatými hruškami, od jedného sedliaka k druhému, kde sme sa nasýtili vajec, slaniny i chleba a prenocovali sme. Uchoval som si v pamäti, ako som sa raz

na lôžku bál, že sa udusím, pretože ma starostlivá sedliačka zabalila do dvoch perín. Jednu položila na mňa a druhú podo mňa, ako deti v tomto kraji zvyknú spávať, takže som ležal ako na perí. Zrejme sme chodili z núdze škrečkovať jedlo, hoci sa to nikdy otvorene nepovedalo. Hrdo som nosil vlastný batôžtek, ale potraviny ma zvlášť nezaujímal. Za dôležité som považoval samotné túry s milovaným starým otcom, ktorého som volal Opsi. Zbožňoval som jeho príbehy z detstva v Tüfferi, o plchoch, ktoré vystrájali pod strechou ako chlpatí škriatkovia, o zatĺkaní kolíkov a ďalších hrách, ktoré som nepoznal, aj o obrovských hlavátkach, ktoré lovil v rieke San v Tüfferi.

Vždy znova spomínal na poľovnícke dobrodružstvá v Gottschee, v pralese, kde rástli také veľké buky a duby, že ich nedokázali oblapiť ani dvaja dospelí muži, na hlboké vápencové jaskyne a prepadliny (nedokázal som si ich predstaviť, slovu prepadlina som ešte nerozumel, len som vedel, že sa tam občas ukrývajú divé zvieratá), v ktorých sa schovávali postrelené diviaky a iné zvery, a keď sa lovec približoval, nečakane vyskočili z húštiny priamo na Opsiho, ktorý hroziace nebezpečenstvo bleskovým a presným zásahom rýchlo odvrátil.

Nikdy som starkého nevidel strieľať, pretože časy, keď chodieval na poľovačky, už dávno pominuli, ale nadobudol som presvedčenie, že mieri ako ostrostrelec. Opisoval vlky so zelenkavými, zlomyseľne žiariacimi očami, ktoré v zime od hladu zavýjali okolo chalupy, i medvede, ktoré nahnevane mručali a mocnými tlapami sa pokúšali rozbiť vchodové dvere. Dodnes ho počujem, ako napodobňuje vlčie vytie. Po chrpte mi z neho behali zimomriavky. Držal som ho za ruku. Celé hodiny sme pochodovali, prešli sme spolu mnoho kilometrov. Dedo sústavne rozprával mätko znejúcim, takmer spevavým dolnoštajerským dialektom, ktorého sa celý život nezbavil. Vysoký a svalnatý muž sa inak ničím mäkkým nevyznačoval, správal sa cholericky a prchko, neotesanec,

ktorého sa mnohí báli. Ku mne sa však vždy správal prívetivo.

Gottschee a Tüffer tvorili na mape môjho detstva konkrétne miesta, spoľahlivejšie a jasnejšie ako adresy, kde som vyrástol. Zrejme preto, lebo v chaose vojny a povojnového obdobia som letmo vystriedal mnohé dediny, zažil som evakuácie, úteky, raz som býval u mamy, potom zasa u starých rodičov. Rodičovský dom v Linzi zničila americká bomba, preto ma odviezli k starkým do Amstettenu, odkiaľ sme však o niekoľko mesiacov zasa ušli pred postupujúcou Červenou armádou.

Starí rodičia sa uchýlili do Ofteringu pri Linzi. Moju mamu s tromi deťmi evakovali do Štajerska, kde sme zostali až do roku 1948. Odtiaľ som sám pricestoval za starým otcom do Ofteringu, pretože babka sa medzičasom vrátila do Amstettenu. Býval som so starkým v prístavku u istého sedliaka. Pamätám si drevené schody na priečelí, ktoré viedli do našej cimry a pod dedovou váhou hlasno vrzgali. Veľa sme sa na tom nasmiali. Spomínam si aj na olivovozeleň spací vak ušitý z drsného, pichľavého súkna. O niekoľko mesiacov ma odtiaľ vyzdvihli, pretože náš zbombardovaný dom sa podarilo znova postaviť. Vrátil som sa do Linzu, kde som od roku 1950 chodil do školy. Počas nepokojných rokov ma sprevádzali príbehy starého otca o Gottschee aj o Tüfferi, historky zo sveta, kde všetko zostávalo – bez ohľadu na to, koľko ráz sa o tom rozprávalo – rovnaké a nemenné.

3.

Tüffer leží v Dolnom Štajersku, šesť kilometrov od mesta Cilli, po slovinsky Celje, na rieke San (Savinja). Dolné Štajersko, podobne ako Krajina, po roku 1918 pripadlo Juho-slávii. Slovinci kraj odjakživa nazývajú Štajersko. Tüffer sa dnes volá Laško.

Môj prastarý otec Paul Bast prišiel z Porýnia. Keď som sa začal intenzívne zaoberať históriou svojej rodiny a plánoval som o nej napísať knihu, zistil som, že všetci moji predkovia boli prišelci. Starý otec sa mi však pokúšal nahovoriť, že pochádza z rodiny, ktorá v Tüfferi žila celé storočia.

Porýnčan Paul Bast sa oženil s Julianou Renierovou, dcérou popredného tüfferského občana. Splodili spolu osem detí, azda aj viac, v každom prípade – toľko ich prežilo. Prevádzkovali garbiareň, čím si rodina nahonobila obstojný majetok. Naproti hlavnému farskému kostolu si Paul Bast postavil veľký dom, ktorý stojí dodnes. Stavba sa pôvodne nachádzala priamo pri Žikoveckom potoku, ktorý popri garbiarni viedol cez kanál a namáčali sa v ňom surové kože. Okolo roku 1900 však potok prekryli, takže dnes cez mestečko tečie pod zemou a vynára sa až tesne pred bodom, v ktorom sa vlieva do rieky.

Z dostupných zdrojov – mnohé sa postrácali – sa mi nepodarilo vypátrať, čo muža z Porýnia prinútilo k tomu, aby sa presťahoval tak ďaleko, až na juh habsburskej monarchie, kde väčšinu obyvateľstva tvorili Slovinci. Založil bastovskú garbiareň? Alebo sa do podniku priženil? S istotou môžem napísať, že prastarý otec a jeho žena sa hlásili ku katolíkom.